

DE AFSTUDEERSCRIPTIE

DE AFSTUDEER SCRIPTIE

OVER HET VOORBEREIDEN,
INDELEN EN SCHRIJVEN VAN
BACHELOR- EN MASTERTHESES

PETER NEDERHOED

SCRIPTUM

TO WRITE SOMETHING,
YOU HAVE TO RISK
MAKING A FOOL OF
YOURSELF – Anne Rice

Voor J3

Copyright © 2020 Peter Nederhoed

Vormgeving cover en binnenwerk www.igraph.be

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any other means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any other information storage and retrieval system, without permission from the publisher.

ISBN 978 94 6319 234 7
NUR 840

WWW.SCRIPTUM.NL
TWITTER.COM/SCRIPTUMNL
FACEBOOK.COM/UITGEVERIJSCRIPTUM

INHOUD

Voorwoord	9
1 INLEIDING	11
Functies van schrijven bij afstudeeronderzoek	11
Doel van de handleiding	12
Indeling van de handleiding	13
DEEL I DE VOORBEREIDING OP DE AFSTUDEEROPDRACHT	
2 HET AFSTUDEERONDERWERP VASTSTELLEN	17
2.1 Zelf een onderwerp zoeken: vijf stappen	17
2.1.1 Verken het gekozen belangstellingsgebied	18
2.1.2 Kies een uitvoerbaar onderzoeksonderwerp	19
2.1.3 Bakken het onderzoeksonderwerp af	20
2.1.4 Definieer en operationaliseer de centrale begrippen	21
2.1.5 Leg je gekozen onderwerp voor aan je begeleider	21
2.2 Een onderwerp toegewezen krijgen: de briefing	22
2.2.1 De voorbereiding op de briefing	23
2.2.2 De aandachtspunten in de briefing	23
2.2.3 Terugkoppeling van de briefing	26
3 DE AFSTUDEEROPDRACHT RICHTEN: DOEL- EN VRAAGSTELLING	28
3.1 De doelstelling	29
3.1.1 Functies van de doelstelling	29
3.1.2 Twee frequent voorkomende manco's in doelstellingen	30
3.1.3 Doelstelling van theoriegericht onderzoek	31
3.1.4 Doelstelling van praktijkgericht onderzoek	33
3.1.5 Combinaties van theorie- en praktijkgerichte doelstellingen	37
3.2 Vraagstelling	37
3.2.1 Eisen aan vraagstellingen	37
3.2.2 Voorbeelden van vraagstellingen	39
4 DE AFSTUDEEROPDRACHT PLANNEN: DE ONDERZOEKSSTRATEGIE	44
4.1 Leid uit de vraagstelling deelvragen af	44
4.2 Bepaal de te gebruiken onderzoeksmiddelen en -activiteiten	46

4.3	Ontwerp een tijdpad	47
4.4	Schrijf een onderzoeksvorstel (scriptieplan)	49
5	LITERATUURGEGEVENS OPSPOREN EN VASTLEGGEN	51
5.1	Inventariseer de uitgangspunten voor het literatuuronderzoek	52
5.2	Zoek methodisch naar relevante literatuur	53
5.2.1	De bibliografische methode: zoektermen inzetten	54
5.2.2	Het sneeuwbalstelsel: literatuurdraden volgen	58
5.3	Selecteer voor je onderzoek relevante bronnen	59
5.3.1	Wat zijn primaire bronnen van wetenschappelijke informatie?	59
5.3.2	Hoe worden de primaire bronnen ontsloten?	60
5.4	Evalueer de gevonden informatie	63
5.5	Teken waardevolle informatie zorgvuldig op	65
5.5.1	Eisen aan aantekeningen	66
5.5.2	Bestanden voor aantekeningen	66
5.5.3	Soorten aantekeningen	68
6	HET RAPPORTSCHEMA	72
6.1	Vaste basisstructuren voor afstudeerscripties	72
6.1.1	Basisstructuur voor een beschrijvende tekst	73
6.1.2	Basisstructuur voor een verklarende tekst	75
6.1.3	Basisstructuur voor een voorspellende tekst (prognose)	78
6.1.4	Basisstructuur voor een evaluerende/toetsende tekst	79
6.1.5	Basisstructuur voor een ontwerp tekst	80
6.2	Controle van het rapportschema	83
6.2.1	Controle op (over) compleetheid	83
6.2.2	Controle op consistentie	84
6.2.3	Controle op evenwichtigheid	84
6.2.4	Controle op samenhang	85
6.2.5	Controle op overzichtelijkheid	86
6.2.6	Controle op logica	86

DEEL II DE ONDERDELEN VAN HET AFSTUDEERVERSLAG

7	HOOFDONDERDELEN	92
7.1	Inleiding	93
7.1.1	Inhoud van de Inleiding	93
7.1.2	Opening van de Inleiding	101
7.2	Theoretisch kader	104
7.2.1	Functie van het Theoretisch kader	104
7.2.2	Inhoud van het Theoretisch kader	104

7.2.3	Bronnen van het Theoretisch kader	106
7.2.4	Indeling van het Theoretisch kader	107
7.2.5	Drie specifieke presentatieadviezen	108
7.3	Opzet van het onderzoek (Methode)	110
7.3.1	Beschrijving van de Onderzoeksopzet	111
7.3.2	Verantwoording van de Onderzoeksopzet	119
7.4	Resultaten	121
7.4.1	Presentatie van kwantitatieve resultaten	121
7.4.2	Presentatie van kwalitatieve resultaten	127
7.5	Discussie	131
7.5.1	Inhoud van Discussie	132
7.5.2	Posities van Discussie	135
7.6	Conclusie	137
7.6.1	Stem de hoofdconclusie nadrukkelijk af op de vraagstelling	137
7.6.2	Plaats onder de hoofdconclusie secundaire conclusies	138
7.6.3	Maak de conclusies zelfstandig leesbaar	140
7.6.4	Breng de conclusies kernachtig onder woorden	140
7.7	Aanbevelingen	141
7.7.1	Relateer je aanbevelingen nadrukkelijk aan je conclusies	142
7.7.2	Concretiseer de aanbevelingen	143
7.7.3	Beargumenteer je aanbevelingen	144
7.7.4	Presenteer de aanbevelingen in tactische bewoordingen	145
8	BIJKOMENDE ONDERDELEN	146
8.1	Omslag	146
8.1.1	Eisen aan de scriptietitel	147
8.1.2	Hoofd- en subtitel	148
8.1.3	Speelse titel	149
8.2	Titelpagina	150
8.3	Voorwoord	150
8.4	Inhoudsopgave	152
8.4.1	Onderdelen van de inhoudsopgave	152
8.4.2	Formulering van de titels	154
8.5	Samenvatting (Abstract)	156
8.5.1	Basiseis aan onderzoekssamenvattingen	156
8.5.2	Typen onderzoekssamenvattingen	158
8.6	Aangehaalde literatuur	161
8.6.1	Functies van literatuurverwijzing	162
8.6.2	Methoden voor literatuurverwijzing	163
8.6.3	Betitelings van de lijst met literatuurbronnen	166

DEEL III DE FORMULERING VAN HET AFSTUDEERVERSLAG

9	DE INDELING IN ALINEA'S	170
9.1	Het focuspunt van de alinea: de kernzin	170
9.1.1	Soorten kernzinnen	170
9.2	Verband in en tussen alinea's	176
9.2.1	Organiserende technieken	177
9.2.2	Lexicale technieken	179
9.3	Vormgeving van de alinea	183
9.3.1	Lengte van de alinea	183
9.3.2	Markering van een nieuwe alinea	184
10	ZINSBOUW	186
10.1	Overzichtelijke zinsbouw	186
10.1.1	Maak zinnen niet te lang	186
10.1.2	Plaats bij elkaar wat bij elkaar hoort	188
10.1.3	Breng gelijkwaardige items onder in opsommingen	189
10.2	Aantrekkelijke zinsbouw	192
10.2.1	Varieer de volgorde van de zinsdelen	192
10.2.2	Kies waar mogelijk de bedrijvende vorm	194
10.2.3	Zorg voor voldoende actie in de zinnen	197
11	WOORDGEBRUIK	201
11.1	Aantrekkelijk woordgebruik	201
11.1.1	Maak gepast gebruik van 'ik' of 'wij'	201
11.1.2	Dramatiseer de tekst met citaten	203
11.1.3	Varieer het woordgebruik	206
11.1.4	Illustreer abstracte zaken met voorbeelden en vergelijkingen	208
11.1.5	Vervang omslachtige voorzetseluitdrukkingen	209
11.2	Nauwkeurig woordgebruik	210
11.2.1	Wees zuinig met relativerende woorden	211
11.2.2	Ga behoedzaam om met verwijswaarden	212
11.2.3	Stem de werkwoordstijden af op de status van de informatie	216
11.2.4	Preciseer complexe begrippen met definities	219
BIJLAGE	STANDAARDEELVRAGEN BIJ ONDERZOEKSTYPEN	223
	Literatuurnoten	225
	Register	227

VOORWOORD

Steeds meer studenten kost het veel moeite verslag te doen van hun afstudeeronderzoek. Daarop wijst onder andere de sterke groei van het aantal personen en organisaties dat adverteert studenten daarbij te kunnen helpen. Uiteraard tegen een financiële vergoeding. Op dit moment staan er bij de Kamer van Koophandel ruim 400 bureaus ingeschreven met het woord ‘scriptiehulp’ in hun naam of omschrijving. Daaronder zijn organisaties met vestigingen in alle hogeschool- en universiteitssteden en met honderden freelancemedewerkers uit allerlei disciplines. Ze claimen studenten tegen tarieven van 50 tot 90 euro per uur naar hun diploma te loodsen.

Het is onduidelijk in hoeverre deze vorm van scriptiehulp door de beugel kan. Zolang ze zich beperkt tot suggesties voor en feedback op de opzet en structuur van de scriptie en tot het corrigeren van formulerings- en spellingfouten, is ze legaal. Anders wordt het wanneer die hulp ertoe leidt dat niet de student, maar een bij een scriptiebureau of elders ingehuurde kracht de scriptie min of meer schrijft. Dan staat ze haaks op de eis, opgenomen in de examenreglementen van alle hogescholen en universiteiten, dat de afstudeerscriptie een *eigen* product is. Er is in dat geval sprake van fraude. Vandaar ook dat in het Hoger Onderwijs de activiteiten van de scriptiebureaus met argusogen worden gevolgd.

Met dit boek wil ik het studenten gemakkelijker maken *zelfstandig* – zonder de hulp van een dure buitenstaander, maar natuurlijk wel in samenspraak met hun onderwijs- en praktijkbegeleiders! – binnen de daarvoor bestemde tijd een professionele afstudeerscriptie te produceren. Daartoe heb ik uit de schrijfp praktijk van het afstudeeronderzoek de onderwerpen en kwesties geselecteerd die doorgaans de meeste problemen of vragen oproepen.

Waarop is die selectie gebaseerd? Vooral op de gesprekken die ik heb gevoerd met afstudeerbegeleiders en studenten uit diverse opleidingen in het HBO (bedrijfskunde, communicatie, marketing, economie) en WO (pedagogie, sociologie, psychologie, onderwijskunde, gezondheidswetenschappen). Ze steunt verder op mijn analyse van een groot aantal Nederlands- en Engelstalige scripties uit deze en andere studierichtingen. En ten slotte is die selectie ook voor een belangrijk deel ingegeven door mijn eigen ervaringen als begeleider van afstudeer-studenten in het HBO en WO. Daarom verwacht ik dat dit boek in beide vormen van Hoger Onderwijs goed bruikbaar is.

Peter Nederhoed
Groningen, 12 juli 2020

1

INLEIDING

*A naturalist's life would be a happy one,
if he had only to observe and never to write.*

– Charles Darwin

Bij ieder afstudeerproject gaat het om twee kernactiviteiten: onderzoeken en schrijven. Met het eerste heb je waarschijnlijk meer op dan met het tweede. En daarin sta je niet alleen. Zelfs gelouterde en ogenschijnlijk gemakkelijk formulerende onderzoekers hebben er vaak een broertje dood aan op papier te moeten zetten wat ze in hun onderzoek hebben gedaan en wat dat heeft opgeleverd. De uitspraak van Charles Darwin aan het begin van dit hoofdstuk illustreert het. Maar gelukkig kon ook hij er niet omheen. Schrijven is voor gedegen onderzoek onmisbaar.

FUNCTIES VAN SCHRIJVEN BIJ Afstudeeronderzoek

Waarom is schrijven over onderzoek zo belangrijk? Dat komt omdat het voor onderzoekers drie cruciale functies heeft:

- a. een conceptualiserende functie;
  - b. een communicatieve functie;
  - c. een legitimerende functie.
-
- a. Schrijven heeft in de eerste plaats een *conceptualiserende* functie: het maakt het mogelijk je gedachtestroom in waarneembare eenheden – in woorden en zinnen – op te splitsen en te fixeren. Je kunt pas weten wat je denkt, wanneer je ziet wat je denkt. Bovendien kun je door je denken te verwoorden je gedachten inspecteren en analyseren. En dat brengt je menigmaal op het spoor van nieuwe ideeën en nieuwe relaties tussen ideeën, maar ook van hiaten, inconsistenties en dubieuze aannames. Ze dwingen je nog eens kritisch naar je onderzoek en de schriftelijke vertaling daarvan te kijken, de resultaten daarvan weer op te schrijven, te inspecteren, enzovoort, net zo lang tot je tekst je gedachten correct weergeeft. Kortom: je komt er achter wat je denkt door te schrijven, maar door dat te doen en te lezen wat je hebt opgeschreven scherp je ook je denken weer.

- b. Schrijven heeft daarnaast natuurlijk een *communicatieve* functie. De kennis die je met een afstudeerproject genereert, is kennis die je met anderen moet delen. Maar ze is voor hen pas bruikbaar wanneer je haar op een weloverwogen wijze weet te communiceren. Bij een afstudeerproject gebeurt dat (onder andere) in de vorm van een schriftelijke presentatie: de afstudeerscriptie of thesis. Ze moet de belangrijkste lezers van je werkstuk – beoordelaars en opdrachtgevers – in staat stellen zich een oordeel te vormen over de kwaliteit van je onderzoek en over de bruikbaarheid ervan voor de wetenschap of de praktijk. Alleen de informatie die daarvoor van belang is, moet in je scriptie aan bod komen. Communicatief schrijven betekent daarom ook selectief omgaan met de informatie die je in de loop van je onderzoek hebt verzameld.
- c. Schrijven heeft in de derde plaats in relatie tot onderzoek een *legitimerende* functie. Je afstudeerscriptie dient je lezers ervan te overtuigen dat je onderzoek relevant en deugdelijk is. Relevant is het wanneer het heeft geleid tot nieuwe kennis die een bijdrage levert aan het realiseren van een theoretisch of praktisch doel. Deugdelijk is het onderzoek wanneer uit de verslaggeving blijkt dat het zorgvuldig en integer is uitgevoerd en weergegeven.

Zowel in het HBO als in het WO zijn gedragscodes opgesteld voor zorgvuldig en integer onderzoek.¹ Ze verschillen niet veel van elkaar. Mede daarom mogen hogescholen zich in het buitenland afficheren als ‘universities of applied sciences’. Wat houden die gedragscodes in?

- Zorgvuldig onderzoek vereist dat je de principes van de ‘wetenschappelijke methode’ in acht neemt. Dat betekent dat je op een systematische manier gegevens verzamelt en analyseert, nauwkeurig de stappen beschrijft en verantwoordt die je in dat proces hebt genomen, ruwe gegevens zodanig archiveert dat ze gemakkelijk zijn te raadplegen. Daarmee maak je het onderzoek controleerbaar.
- Integer onderzoek impliceert dat je geen schade toebrengt aan mensen die bij je onderzoek betrokken zijn, geen gegevens verdoezelt die je niet goed uitkomen, eerlijk opbiecht welke tekortkomingen en beperkingen je onderzoek kent, uitkomsten niet vervalst, twijfels en contra-indicaties niet verzwijgt, beargumenteert waarom je bepaalde onderzoeksresultaten hebt uitgesloten, correct aangeeft wat de herkomst is van je uitspraken en ideeën.

DOEL VAN DE HANDLEIDING

In deze handleiding gaat het vooral om de tweede en derde functie van het schrijven: communiceren en legitimeren. Ze beoogt je handvatten te bieden om die twee functies zo goed mogelijk in je afstudeerscriptie toe te passen.

- Wie communicatief schrijft, houdt in zijn of haar tekst nadrukkelijk rekening met het perspectief en de belangen van de lezers. Dat doe je door je scriptie in logische en overzichtelijke eenheden te organiseren, te anticiperen op de vragen en bezwaren die ze zou kunnen oproepen, en door je scriptie in begrijpelijke, aantrekkelijke en directe bewoordingen te presenteren. Aan al deze communicatieve aspecten wordt in deze handleiding uitvoerig aandacht besteed.
- Juist in de legitimerende functie onderscheidt schrijven over onderzoek zich van schrijven over andere onderwerpen en in andere situaties. Dat komt omdat je in onderzoek voortdurend moet kiezen, beslissingen moet nemen. Maar andere keuzes zouden hebben geleid tot ander onderzoek en andere uitkomsten. Dat maakt het nodig die keuzes te beargumenteren, aan te geven waarom ze de voorkeur verdienen boven alternatieven. Eigenlijk is je scriptie voor een belangrijk deel een weergave van die keuzes – een beschrijving en verantwoording van het beslissingspad dat je in het onderzoek hebt gevolgd. In de handleiding wordt gesignaleerd waar deze keuzes en beslissingsmomenten zich voordoen en hoe je daarmee kunt omgaan.

INDELING VAN DE HANDLEIDING

De handleiding bestaat uit elf hoofdstukken, die omwille van de overzichtelijkheid in drie delen zijn ondergebracht.

- Deel I is gewijd aan de voorbereiding van de afstudeeropdracht: het vaststellen van het onderwerp ervan, het richten en plannen van het onderzoek erover, het opsporen en verwerken van literatuurgegevens, en de voorlopige indeling van de scriptie over het onderzoek.
- Deel II bespreekt de meest voorkomende onderdelen in een afstudeerscriptie. Ze worden onderscheiden in hoofdonderdelen en bijkomende onderdelen.
- Deel III gaat in op de schriftelijke presentatie van de uitvoering en uitkomsten van het afstudeeronderzoek. Aan de orde komt een aantal adviezen voor de drie belangrijkste formuleringseenheden ervan: alinea's, zinnen en woorden.

DEEL I

DE VOORBEREIDING OP DE AFSTUDEER- OPDRACHT

Veel problemen bij afstudeeronderzoek zijn terug te voeren op de voorbereiding ervan. Die voorbereiding hoort uit te monden in een weloverwogen onderzoeksplan of onderzoeksvoorstel. Daarin verwoord je nauwkeurig waarom je, wat, op welke wijze gaat onderzoeken (zie figuur 1). Hoe luiden, met andere woorden, de doelstelling en vraagstelling van je onderzoek en welke werkwijze of strategie ga je daarin hanteren? Daarnaast kun je in het onderzoeksvoorstel, afhankelijk van de aard van je afstudeeropdracht en de voorschriften van je opleiding, aanvullende informatie over je onderzoek verstrekken.

De tweezijdige pijlen in figuur 1 laten zien dat doelstelling, vraagstelling en werkwijze nauw aan elkaar zijn gerelateerd. Uit het eerste element vloeit het tweede voort, uit het tweede het derde. Maar omgekeerd dien je te controleren of de beslissingen over je werkwijze geen consequenties hebben voor je vraagstelling, en die over je vraagstelling geen consequenties voor je doelstelling. Alleen zo ontstaat een samenhangend onderzoeksvoorstel.

Figuur 1 Baseelementen van onderzoek

In dit deel wordt beschreven hoe het traject naar zo'n onderzoeksvoorstel er idealiter uitziet. Daarin zijn drie fasen te onderscheiden. In de eerste bepaal en begrensd je het onderwerp van je afstudeeronderzoek (hoofdstuk 2). In de tweede formuleer je een bij dat onderwerp passende doel- en vraagstelling (hoofdstuk 3). In de derde ontwerp je een strategie die het mogelijk moet maken de vraagstelling efficiënt te beantwoorden (hoofdstuk 4).

Tot de voorbereiding op het afstudeeronderzoek worden hier ook gerekend het opsporen en vastleggen van literatuurgegevens (hoofdstuk 5) en het indelen van het afstudeerverslag (hoofdstuk 6). Beide onderwerpen spelen in die voorbereiding een belangrijke rol. Vandaar dat je aan het onderzoeksvoorstel vaak een (voorlopig) overzicht moet toevoegen van de geraadpleegde en nog te raadplegen literatuur, en van de indeling van je verslag.